

KS. ANDRZEJ RUTKOWSKI*

LUBLIN

SAKRAMENTY I SAKRAMENTALIA W ŻYCIU KOŚCIOŁA PARTYKULARNEGO

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/TiCz.2013.019>

Sakramenty i sakramentalia już w samej ich nazwie i nie tylko, oddają swój związek z dziełem uświęcenia w liturgii i jego dowartościowaniem szczególnie po II Soborze Watykańskim tak, że liturgia to już nie tylko nasz kult Boga, ale także uświęcanie nas przez Niego i budowanie wspólnoty¹. Sakramenty odróżnia ustanowienie przez Chrystusa i zastosowanie znaków, a sakramentalia upodobnienie do sakramentów i ustanowienie przez Kościół. Wśród sakramentaliów znaczną grupę obejmują błogosławieństwa osób i rzeczy. W znacznej mierze jednak zarówno sakramenty, jak i sakramentalia stają się szczególną rzeczywistością dynamizmu życia Kościoła, zwłaszcza Kościoła partykularnego diecezji, a w konsekwencji parafii, rodziny i innych wspólnot².

* Ks. Andrzej Rutkowski – dr teologii, prezbiter diecezji pelplińskiej, adiunkt w Katedrze Teologii Liturgii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II.

¹ J. Ratzinger, *Sakrament i misterium. Teologia liturgii*, Kraków 2011, s. 40–41, 48–49.

² J. Janicki, *Sakramenty i sakramentalia według nowego Katechizmu Kościoła Katolickiego*, w: *Misterium liturgii w Katechizmie Kościoła Katolickiego*, red. J. J. Kopeć i in., Opole 1995, s. 101–102; P. Kuhn, *Die Sakramente der Kirche siebenfältige Einheit*, w: *Christusbegegnung in den Sakramenten*, red. H. Luthe, Kevelaer 1981, s. 147–148; A. Biagio,

1. SYSTEMATYZACJA I SYSTEMATYKA SAKRAMENTÓW

Pojęcie systematyzacji i systematyki sakramentów po II Soborze Watykańskim, może z nową mocą oznaczać odpowiednie ukazywanie oraz doświadczanie rzeczywistości każdego z siedmiu sakramentów w relacji do pozostałych tychże sakramentów w życiu Kościoła i chrześcijanina³. W tej dziedzinie, ugruntowaniu może w życiu Kościołów partykularnych podlegać klasyczny podział sakramentów i sakramentaliów. W odniesieniu do sakramentów obejmuje on trzy zasadnicze rzeczywistości jako inicjację, uzdrowienie i misję (por. KKK 1210). Eucharystia to *sakrament sakramentów*. Podjęto tę prawdę szczególnie w Kościele Włocławskim na miarę roku 1994, ale opisowo centralne znaczenie Eucharystii wśród wszystkich sakramentów uwydatniono również w życiu szeregu innych Kościołów partykularnych. To Eucharystia oraz chrzest i bierzmowanie bardzo wyraźnie zachowują swój związek w grupie sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego (por. KPK 843 § 2). Można tym samym łączyć te sakramenty z trzema etapami życia chrześcijanina oraz z działaniem tychże sakramentów w każdym z etapów. Jest to odrodzenie poprzez chrzest, umocnienie poprzez bierzmowanie oraz wzrost dzięki pokarmowi w Eucharystii (por. KKK 1212). Ponadto symbolika chrześcijańskiej inicjacji w przekonaniu Kościołów partykularnych, oddaje uwolnienie z ciemności, wprowadzenie w zbawcze dzieło Kościoła oraz śmierć dla grzechu i zmartwychwstanie z Chrystusem. W tejszy symbolice zauważono również podkreślenie daru Ducha Świętego dla przybranych dzieci Bożych. Także misterium chrześcijańskiej pokuty oprócz samego sakramentu pokuty i pojednania, znalazło w Kościele Gnieźnieńskim w dobie roku 1981, swoje podkreślenie wraz z sakramentem namaszczenia chorych (por. KKK 1421). Co do trzeciej grupy sakramentów, to

L'uso del termine "sacramento" dei documenti del magistero, "Rivista Liturgica" 94 (2007), s. 436–437; J. Miazek, Błogosławieństwa, w: Sakramenty i sakramentalia, red. W. Świerzawski, Zawichost–Kraków–Sandomierz 2013, s. 303–304.

³ S. Czerwik, *Wtajemniczenie chrześcijańskie*, w: *Sakramenty wtajemniczenia chrześcijańskiego*, red. J. Kudasiewicz, Warszawa 1981, s. 12–13; E. Mateja, *Sakramenty inicjacji chrześcijańskiej w przygotowaniu do drugiego synodu plenarnego*, w: *Sakramenty inicjacji w liturgii i w praktyce duszpasterskiej*, red. R. Pierskała, H. J. Sobeczko, Opole 1996, s. 49–52; P. Cembrowicz, *Znaczenie przyjmowania sakramentów w całościowym rozwoju człowieka – wskazania liturgiczne*, „Anamnesis” 16 (2010), nr 2, s. 53–54; W. Świerzawski, *Sakramenty chrześcijańskiej inicjacji czyli katechumenat w dzisiejszej praktyce Kościoła*, w: *Sakramenty i sakramentalia*, s. 17–18.

w Kościele Katowickim już w roku 1975 odnośnie do kapłaństwa i małżeństwa zastosowano terminy: *służba wobec wspólnoty Kościoła lokalnego poprzez kapłaństwo, służba wobec własnej rodziny i sanktuarium Kościoła domowego poprzez małżeństwo, a także wspólny fundament kapłaństwa ludu Bożego, czy też, że są to sakramenty chrześcijańskiej egzystencji* (por. KKK 1534). W niektórych jednakże Kościołach partykularnych posłużono się innym usystematyzowaniem zainteresowania sakramentami od chrztu aż po małżeństwo. W Kościele Poznańskim na miarę roku 1970 zainteresowanie to dotyczyło kolejno chrztu, bierzmowania, Eucharystii, pokuty, kapłaństwa i małżeństwa, a na końcu namaszczenia chorych. Poza tym w roku 1993 także w Kościele Poznańskim zmodyfikowano powyższą kolejność w taki sposób, że po chrzcie, pokucie i Eucharystii, podejmowano problematykę bierzmowania, namaszczenia chorych, kapłaństwa oraz małżeństwa (por. KKK 1113)⁴.

2. ISTOTA I ZNACZENIE SAKRAMENTÓW I SAKRAMENTALIÓW W ŻYCIU KOŚCIOŁA

Po II Soborze Watykańskim istota oraz znaczenie sakramentów i sakramentaliów sięgają do rzeczywistości dzieła zbawienia w Kościele i poprzez Kościół, a nie tylko do nazywania ich środkami do osiągnięcia tegoż zbawienia, jak często czyniono przed Soborem⁵. W tym duchu, sa-

⁴ Statuty archidiecezjalnego synodu poznańskiego, odprawionego pod przewodnictwem księdza arcybiskupa Antoniego Baraniaka w dniach 4 VI, 12 IX i 12 X milenijnego Roku Pańskiego 1968 (14 X 1970), Poznań 1972, s. 169; Trzeci synod archidiecezji warszawskiej (12 IX 1974), „Wiadomości Archidiecezjalne Warszawskie” 65 (1975), s. 118; *Wiara, modlitwa i życie w Kościele Katowickim. Uchwały pierwszego synodu diecezji katowickiej* (23 XI 1975), Katowice–Rzym 1976, s. 61–62, 63–64; *Duszpasterski synod archidiecezji krakowskiej 1972–1979. Przebieg prac synodalnych. Dokumenty synodu. Dokumentacja synodu* (8 V 1979), t. 1, Kraków 1985, s. 268; *Drugi synod archidiecezji gnieźnieńskiej* (16 V 1981), Gniezno 1981, s. 39–40, 70, 75, 115; *Czwarty synod diecezji tarnowskiej 1982–1986. Ad imaginem Ecclesiae universalis (Lumen gentium 23)* (13 III 1986), Tarnów 1990, s. 94; *Chrystus światłem Maryja wzorem. Drugi synod diecezji częstochowskiej* (23 XI 1986), Częstochowa 1987, s. 26–27, 83; *Drugi polski synod plenarny. Teksty robocze* (20 IV 1991), Poznań 1991, s. 72–73; *Uchwały czterdziestego drugiego synodu płockiego* (7 VI 1991), „Miesięcznik Pasterski Płocki” 76 (1991), nr 10 bis, s. 14; *Poznański synod archidiecezjalny 1992–1993* (31 XII 1993). Dokumenty, Poznań (brw.), s. 173; *Drugi synod diecezji wrocławskiej* (4 IV 1994). Statuty, Wrocław 1994, s. 69–70.

⁵ P. Rosato, *Wprowadzenie do posoborowej teologii sakramentów*, Kraków 1998,

kramenty i sakramentalia mogą w życiu Kościoła partykularnego, osiągać swój wymiar uświęcający, kultyczny i wspólnototwórczy (por. KL 59). To prowadzi do doświadczenia, że sakramenty i sakramentalia udzielają łaski i podtrzymują życie chrześcijańskie (por. DP 5)⁶. Przy czym w Kościele Wrocławskim w perspektywie roku 1993 bezpośrednio zaakcentowano poczwórny cel sakramentów i sakramentaliów. Kolejno wymieniono uwielbienie Boga oraz uświęcenie, budowanie Kościoła i wyraz wiary⁷.

2.1. SPOTKANIE Z CHRYSTUSEM

Samo pojęcie spotkania z Chrystusem oddaje po II Soborze Watykańskich rzeczywistość daru u podstaw istoty i znaczenia sakramentów i sakramentaliów⁸. Znajduje to swoje odzwierciedlenie w życiu Kościoła partykularnego wraz ze świadomością, że sakramenty są udziałem w życiu i potrójnej misji Chrystusa, tj. nauczycielskiej, kapłańskiej i pasterskiej. Świadomość ta pozwala również uwydatniać związek liturgii sakramentalnej, a zwłaszcza sakramentów inicjacyjnych z Jego paschalnym misterium (por. KL 6, 61). Jednocześnie podkreślono prawdę sakramentalnego i osobowego spotkania z Chrystusem w sakramentach. To On je ustanowił, jest obecny oraz działa w czasie sakramentalnej celebracji (por.

s. 9–14; M. Tschuschke, *Sakrament jako misterium historii zbawienia*, w: *Misterium liturgii*, s. 35–39; S. Czerwik, *Sakramenty najwyższym wyrazem kultu chrześcijańskiego*, „Ateneum Kapłańskie” 68 (1965), s. 46–47; A. Gerhards, *Stationen der Gottesbegegnung. Zur theologischen Bestimmung der Sakramentenfeiern*, w: *Die Feier der Sakramente in der Gemeinde*, red. M. Klöckener, W. Glade, Kevelaer 1986, s. 17–30.

⁶ Statuty archidiecezjalnego synodu poznańskiego, s. 169; Trzeci synod archidiecezji warszawskiej, s. 117, 140, 145; *Wiara, modlitwa i życie*, s. 64; Statuty drugiego synodu gdańskiego (20 XII 1973), Gdańsk–Oliwa 1976, s. 13, 77; Drugi synod archidiecezji gnieźnieńskiej, s. 7, 13, 39; Czwarty synod diecezji tarnowskiej, s. 46, 93, 189; *Chrystus światłem*, s. 26; Drugi synod diecezji lubelskiej 1977–1985 (8 XII 1987), Lublin 1988, s. 80, 136–137; Drugi polski synod plenarny, s. 71, 758; *Uchwały synodu archidiecezji w Lubaczowie* (10 XI 1990), Lubaczów 1991, s. 127; *Uchwały czterdziestego drugiego synodu płockiego*, s. 60; *Synod archidiecezji wrocławskiej 1985–1991* (6 XII 1993), Wrocław 1995, s. 290; *Trzeci synod diecezji kieleckiej 1984–1991* (3 VI 1992), Kielce 1992, s. 203; *Poznański synod archidiecezjalny*, s. 257–258.

⁷ *Synod archidiecezji wrocławskiej*, s. 290.

⁸ Ph. Harnoncourt, *Die Gegenwart des Mysteriums Christi in den Sakramenten*, w: *Die Feier der Sakramente*, s. 32–40; S. Grzechowiak, *Chrystus działający w sakramentach*, „Homo Dei” 39 (1970), s. 35–36; D. Pater, *Sakramentalna obecność Chrystusa*, „Warszawskie Studia Pastoralne” 5 (2007), s. 126–127; P. De Clerck, *Présence sacramentelle, ou actes du Ressuscité?*, „La Maison-Dieu” 2008, nr 255, s. 131–132.

KL 7; KKK 1114). Tym samym w życiu Kościoła partykularnego, sakramenty i sakramentalia mogą stawać się znakami skutecznymi, co znaczy, że urzeczywistniają to, co oznaczają. Co do posługi szafarzy, ukazano również, że działają oni w imieniu Chrystusa (por. KK 10; DP 12)⁹. Ten przekaz treści i świadomości w życiu Kościołów partykularnych może zarazem zyskiwać potwierdzenie autorytetem Kościoła powszechnego w przekonaniu, że z męką, śmiercią i zmartwychwstaniem Chrystusa oraz z Jego władzą poprzez sakramenty i sakramentalia szczególnie łączą wiernych ofiara życia, dar z siebie, duchowa walka, służba sprawiedliwości i miłości itp.¹⁰ W bezpośrednim związku z chrystologią sakramentów i sakramentaliów, zatrzymano się nadto w Kościele Warszawskim w roku 1974, Katowickim w roku 1975, Kieleckim w roku 1992 i Wrocławskim w roku 1993 nad rzeczywistością, że uświęcenie i kult oraz ich aktualizacja w misterium sakramentów i sakramentaliów dokonuje się mocą Ducha Świętego¹¹.

2.2. BUDOWANIE KOŚCIOŁA

Po II Soborze Watykańskim podjęto dążenie do wzmocnienia związku rzeczywistości sakramentów i sakramentaliów ze wspólnotą Kościoła w imię prawdy, że istnienie Kościoła zależy od sakramentów

⁹ Synod diecezji wrocławskiej odbyty we Wrocławku w dniach 6–9 XI 1967 r. pod przewodnictwem księdza biskupa Antoniego Pawłowskiego, biskupa wrocławskiego (Statuty i załączniki) (9 XI 1967), „Kronika Diecezji Wrocławskiej” 51 (1968), s. 96; Statuty archidiecezjalnego synodu poznańskiego, s. 158; Trzeci synod archidiecezji warszawskiej, s. 98, 117–118; Wiara, modlitwa i życie, s. 61–62; Drugi synod archidiecezji gnieźnieńskiej, s. 39, 55; Czwarty synod diecezji tarnowskiej, s. 46, 93; Chrystus światłem, s. 83–84; Drugi synod diecezji lubelskiej, s. 80; Drugi polski synod plenarny, s. 71–72; Uchwały czterdziestego drugiego synodu płockiego, s. 16, 60; Synod archidiecezji wrocławskiej, s. 224, 265, 290; Trzeci synod diecezji kieleckiej, s. 113–114, 203.

¹⁰ Kongregacja Kultu Bożego, Instrukcja „Eucharisticum misterium” (25 V 1967), nr 8, w: *To czyńcie na moją pamiątkę. Eucharystia w dokumentach Kościoła*, red. J. Miazek, Warszawa 1987, s. 161–162; Jan Paweł II, *Posynodalna adhortacja apostolska „Christifideles laici” o powołaniu i misji świeckich w Kościele i w świecie dwadzieścia lat po soborze watykańskim II* (30 XII 1988), nr 14, w: *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, red. S. Małyśiak, Kraków 1996, s. 286–287.

¹¹ Trzeci synod archidiecezji warszawskiej, s. 117; Wiara, modlitwa i życie, s. 61; Trzeci synod diecezji kieleckiej, s. 203; Synod archidiecezji wrocławskiej, s. 290.

i sakramentaliów, a zarazem działanie tych ostatnich zależy od Kościoła¹². U podstaw tejszy prawdy w życiu Kościoła partykularnego należy uwydatnić sakramentalny charakter samego Kościoła jako znaku i narzędzia zjednoczenia ludzi z Bogiem (por. KK 1; KDK 42). Jednakże jako źródło i zarazem pełnię życia Kościoła ukazuje się sakramenty i sakramentalia. One prowadzą ludzi do wiary oraz pogłębiają eklezjalną wspólnotę (por. KL 59; KK 48; DM 36; KDK 92; KKK 1118). Przy tej okazji uzmysławia się, że wokół misterium sakramentów jednoczy się wspólnota diecezjalna pod przewodnictwem biskupa i parafialna na czele z proboszczem oraz wiele innych zgromadzeń ludu Bożego (por. KK 26; KPK 528). Ponadto z uwagi na budowanie wspólnoty Kościoła poleca się, aby zapewniać przeżywanie misterium sakramentów chorym w domach, umysłowo upośledzonym czy ubogim. Na zaniedbanych pod względem praktyk sakramentalnych uwrażliwiono w dobie roku 1987 także w Kościele Lubelskim¹³. W ramach wspólnoty eklezjalnej znaczenie życia sakramentalnego w małych grupach parafialnych podkreślono również w Kościele Tarnowskim z perspektywy roku 1986 i Lubaczowskim na miarę roku 1990¹⁴.

W związku z budowaniem wspólnoty Kościoła, ukazano w Kościołach partykularnych także znaczenie sakramentów i sakramentaliów w rodzinie. Jest to przede wszystkim konsekwencja idei rodziny jako Kościoła domowego (por. KK 11). W praktyce małżonkom poleca się wspólnotowe i owocne przeżywanie sakramentów od pierwszych lat ich związku aż po starość. W międzyczasie pojawia się również zatroskanie,

¹² K. B. Müller, *Der Stellenwert der Sakramente in der Pastoral einer Gemeinde. Theologische und pastorale Überlegungen zur Feier der Sakramente in der Gemeinde*, w: *Die Feier der Sakramente*, s. 89, 92; W. Świerżawski, *Życie sakramentalne w parafii*, „Colloquium Salutis. Wrocławskie Studia Teologiczne” 20 (1988), s. 59–60; K. Matwiejuk, *Sakramentalna troska Chrystusa o rodzinę*, „Anamnesis” 14 (2008), nr 1, s. 73–74.

¹³ *Synod diecezji wrocławskiej*, s. 96; *Statuty archidiecezjalnego synodu poznańskiego*, s. 95, 248, 272, 279, 309, 316, 396; *Trzeci synod archidiecezji warszawskiej*, s. 22, 64, 117; *Wiara, modlitwa i życie*, s. 61–62; *Statuty drugiego synodu gdańskiego*, s. 136, 167; *Drugi synod archidiecezji gnieźnieńskiej*, s. 2, 6, 39; *Pierwszy synod prowincji krakowskiej. Communio et communicatio*, Kraków 1992, s. 37; *Czwarty synod diecezji tarnowskiej*, s. 45, 94, 178, 181, 193, 242; *Chrystus światłem*, s. 24, 27, 83; *Drugi synod diecezji lubelskiej*, s. 80, 115, 140, 174; *Drugi polski synod plenarny*, s. 72; *Uchwały synodu archidiecezji w Lubaczowie*, s. 107, 114, 134, 215; *Uchwały czterdziestego drugiego synodu płockiego*, s. 60; *Synod archidiecezji wrocławskiej*, s. 290; *Trzeci synod diecezji kieleckiej*, s. 46, 144–145; *Drugi synod diecezji wrocławskiej*, s. 69–70.

¹⁴ *Czwarty synod diecezji tarnowskiej*, s. 204; *Uchwały synodu archidiecezji w Lubaczowie*, s. 150.

aby rodzice przystępowali do sakramentów wraz z dziećmi i młodzieżą. Inne zadania rodziny w tej dziedzinie to rodzinna katecheza na temat sakramentów i sakramentaliów oraz praktyka rocznic ich przyjęcia wraz z domową liturgią (por. KK 34; DA 11). Nadto zainteresowanie życiem sakramentalnym w rodzinach zaniedbanych przez alkoholizm lub niewierność małżeńską podjęto w Kościele Gdańskim z perspektywy roku 1973¹⁵. Czyni to Kościoły partykularne szczególną częścią Kościoła powszechnego w świadomości, że mocą sakramentów i sakramentaliów, szczególnie chrztu, Eucharystii, pokuty i małżeństwa oraz wspólnotowej modlitwy i rozważania słowa Bożego, rodzina może podejmować swoje zadania uczestnictwa w życiu i misji Kościoła na drodze obwieszczenia zbawienia, wierności obowiązkowi, składania świadectwa wobec świata, pokonywania trudności wraz z rozwojem komunii miłości w rodzinie i rozwojem duchowości małżeńskiej¹⁶.

2.3. ZNAKI WIARY

Pojęcie znaków wiary w odniesieniu do sakramentów i sakramentaliów, zwłaszcza po II Soborze Watykańskim w osobliwy sposób łączy w sobie zarówno zewnętrzną, jak wewnętrzną rzeczywistość sakramentów i sakramentaliów tak, że znak oddziałuje na zewnątrz, a wiara sięga do samej głębi doświadczenia¹⁷. W życiu Kościoła partykularnego pojęcie to może znajdować wyraz poprzez refleksję nad klasycznym stwierdzeniem: *Sakramenty zakładają wiarę, sprawiają jej wzrost i ją umacniają* (por. KL

¹⁵ Statuty archidiecezjalnego synodu poznańskiego, s. 297; Trzeci synod archidiecezji warszawskiej, s. 188; Statuty drugiego synodu gdańskiego, s. 44; Drugi synod archidiecezji gnieźnieńskiej, s. 64–65, 99; Czwarty synod diecezji tarnowskiej, s. 203, 214, 223, 239; Chrystus światłem, s. 145–146, 150, 155, 202; Uchwały synodu archidiecezji w Lubaczowie, s. 149, 167, 181, 210, 237; Uchwały czterdziestego drugiego synodu płockiego, s. 14; Synod archidiecezji wrocławskiej, s. 128, 134, 138, 220, 320; Trzeci synod diecezji kieleckiej, s. 123, 185; Poznański synod archidiecezjalny, s. 86, 99.

¹⁶ Paweł VI, Encyklika „*Humanae vitae*” (25 VII 1968), nr 25, w: Jan XXIII, Paweł VI, Jan Paweł II, Encykliki. Tekst łacińsko-polski, Warszawa 181, s. 305–306; Jan Paweł II, Adhortacja apostolska „*Familiaris consortio*” o zadaniach rodziny chrześcijańskiej w świecie współczesnym (22 XI 1981), nr 61, w: Adhortacje Ojca Świętego, s. 129–130.

¹⁷ J. Baumgartner, *Die Einheit von Glaube und Sakrament*, w: *Die Feier der Sakramente*, s. 51–53; G. Bonaccorso, *La dinamica simbolica del sacramento*, „*Ecclesia Orans*” 19 (2002), s. 352–353; Z. Zaremski, *Rola sakramentów w kształtowaniu wiary*, „*Teologia i Człowiek*” 15 (2010), s. 16–17; P. De Clerck, dz. cyt., s. 118–119.

59; DP 4; KKK 1123). Przy tej okazji zobowiązuje się zarówno szafarzy, jak i pozostałych uczestników do godnego i pogłębionego przeżywania liturgii sakramentów (por. DP 2). Dodatkowo w tej dziedzinie w Kościele Katowickim na miarę roku 1975 uwydatniono, że sprzyja temu reforma liturgiczna i edycja odnowionych ksiąg liturgicznych¹⁸. Ta wiara na fundamencie misterium sakramentów w życiu Kościoła i chrześcijanina nie ma jednakże nic wspólnego z dwiema skrajnymi postawami, do których nawiązano w Kościele Krakowskim w roku 1983 oraz uwrażliwiano na potrzebę ich unikania ogół Kościołów partykularnych w Polsce w dobie roku 1991. Te dwie postawy zasługują na odrzucenie w myśl prawdy, że nie można ani przeceniać sakramentów na zasadzie magii czy zabobonu, lecz zarazem nie należy tych praktyk nie doceniać jako sfery tradycji i rytu¹⁹. Odnośnie do sakramentów jako znaków wiary zatroszczono się również w Kościołach partykularnych, aby wierni pojmowali różnicę pomiędzy *sacrum* liturgii a obrzędowością świecką. W odniesieniu do liturgii małżeństwa, chrztu, Pierwszej Komunii św. poleca się pracować nad wieloma negatywnymi zjawiskami. Jest to np. fakt, że wierni bardzo często, przywiązują w pierwszym rzędzie wagę do społecznego wymiaru celebracji i uroczystej oprawy zewnętrznej zamiast przeżywać sakramenty i sakramentalia jako wydarzenia religijne oraz doświadczenie wiary Kościoła i chrześcijanina²⁰.

2.4. ZOBOWIĄZANIE DO APOSTOLSTWA

Zobowiązanie do apostołstwa poprzez sakramenty i sakramentalia oznacza zobowiązanie do świadectwa życia w duchu misji i posłannictwa oraz do ukazywania, że sakramenty i sakramentalia owocują w życiu Kościoła i chrześcijanina²¹. Na ogół w życiu Kościołów partykularnych

¹⁸ *Wiara, modlitwa i życie*, s. 61; *Drugi synod archidiecezji gnieźnieńskiej*, s. 57; *Chrystus światłem*, s. 83; *Drugi synod diecezji lubelskiej*, s. 80, 179; *Synod archidiecezji wrocławskiej*, s. 290.

¹⁹ *Pierwszy synod prowincji krakowskiej*, s. 68; *Drugi polski synod plenarny*, s. 82.

²⁰ *Wiara, modlitwa i życie*, s. 61–62; *Czwarty synod diecezji tarnowskiej*, s. 87; *Chrystus światłem*, s. 84; *Drugi polski synod plenarny*, s. 80; *Uchwały synodu archidiecezji w Lubaczowie*, s. 49.

²¹ S. Piotrowski, *Wpływ sakramentów na codzienne życie chrześcijanina*, „Ateneum Kapłańskie” 68 (1965), s. 82–83; F. Greniuk, *Sakramenty źródłem zobowiązań moralnych*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 34 (1987), z. 3, s. 16–18; A. Turbacz, *Liturgia i wy-*

zobowiązanie to dotyczy udziału w szeregu akcji duszpasterskich oraz włączania się w posłannictwo Kościoła wobec świata (por. DA 16). W świadomym wypełnianiu tychże zobowiązań, a zwłaszcza w okresie pomiędzy pierwszym przyjęciem Eucharystii a bierzmowaniem uwydatnia się pomoc rodziców i chrzestnych²². W ten sposób zobowiązanie do apostołstwa w Kościołach partykularnych może na fundamencie przekonania w Kościele powszechnym, urastać do roli przekazywania nowości i mocy Ewangelii oraz przywracania pierwotnej wartości stworzeniu, a sama symbolika namaszczenia przy niektórych sakramentach oraz jedność świadectwa czynów i słów czy przynależność do Mistycznego Ciała Chrystusa oraz udział w Jego misji kapłańskiej, prorockiej i królewskiej, stawać się wciąż motywacją tegoż zobowiązania (por. 1 P 2,4-5. 9)²³. Również w Kościele Warszawskim w realiach roku 1974 i Częstochowskim roku 1986 jako formę realizacji bezpośrednio tego typu zadań polecono podejmowanie posług liturgicznych²⁴.

3. PRZYGOTOWANIE DO SAKRAMENTÓW I SAKRAMENTALIÓW

Przygotowanie do sakramentów i sakramentaliów po II Soborze Watykańskim dzięki swoim dawnym i nowym formom, oznacza nie tylko przygotowanie do samego przyjęcia sakramentów i sakramentaliów, ale zarazem staje się formacją w całokształcie życia wiara²⁵. W życiu Kościołów partykularnych przygotowanie to obejmuje przede wszystkim odpowiednią katechezę sakramentalną zarówno kandydatów, jak i ogółu wiernych. Tym samym uwydatnia się wzajemne związki pomiędzy

chowanie, „*Studia Theologica Varsaviensia*” 40 (2002), nr 2, s. 78–79; W. Świerzawski, *Sakramenty chrześcijańskiej inicjacji*, s. 32–33.

²² Trzeci synod archidiecezji warszawskiej, s. 117–118; *Wiara, modlitwa i życie*, s. 62; *Chrystus światłem*, s. 83; *Drugi polski synod plenarny*, s. 80; *Uchwały czterdziestego drugiego synodu płockiego*, s. 117–118.

²³ Jan Paweł II, *Posynodalna adhortacja apostołska „Christifideles laici”*, s. 285–286 (nr 14).

²⁴ *Trzeci synod archidiecezji warszawskiej*, s. 117; *Chrystus światłem*, s. 83.

²⁵ E. Jaschinski, *Die aktive Beteiligung der Sakramenten – empfänger an der Vorbereitung und einigen Diensten des Sakramentengottesdienstes*, w: *Die Feier der Sakramente*, s. 106–107; S. Kisiel, *Postulat realizacji wskazań Stolicy Apostolskiej w przygotowaniu do sakramentów świętych*, „*Homo Dei*” 63 (1994) nr 1, s. 63–64; G. Kusz, *Katecheza sakramentalna w świetle Katechizmu Kościoła Katolickiego*, w: *Ineffabile Eucharistiae donum*, red. T. Dola, Opole 1997, s. 259–260; A. Turbacz, dz. cyt., s. 79–80.

katechezą i liturgią w imię np. przekonania, że katechetyczna formacja przygotowuje i prowadzi do sakramentów, lecz bez słowa Bożego i liturgii staje się czystą ideą z nadmiarem intelektualizmu. Podobnie i liturgia, chociaż sama posiada walory katechetyczne oraz katechezę dopełnia, bez mistagogii prowadzi do formalizmu i rytualizmu, a życie sakramentalne w niej ubożeje i ulega redukcji. To przygotowanie w życiu Kościołów partykularnych dotyczy w pierwszym rzędzie dzieci i młodzieży. Jednakże dowartościowuje się również udział osób świeckich, a zwłaszcza rodziców. Dla tych ostatnich stanowi to dodatkową okazję do pogłębienia własnej formacji. Wśród innych form sakramentalnej katechizacji dorosłych poleca się także cykle kazań katechizmowych, homilie i konferencje przygotowawcze (por. KL 56)²⁶. Tym samym można zauważyć w Kościołach partykularnych inspirację dążeniami w Kościele powszechnym do ożywienia przygotowania do sakramentów i sakramentaliów na wzór starożytnej praktyki katechumenatu w Kościele oraz poprzez wzrost świadomości przemiany człowieka dzięki działaniu Chrystusa w sakramentach i sakramentaliach, zwłaszcza w Eucharystii²⁷. Ponadto pojęcie tzw. *katechumenatu sakramentalnego* w postaci systematycznej katechezy na temat poszczególnych sakramentów zastosowano zwłaszcza w Kościele Wrocławskim z perspektywy roku 1993, a jej adresatami są wierni niezależnie od wieku²⁸. Co do formacji seminaryjnej alumnów i ich przygotowania do celebracji oraz sakramentalnego duszpasterstwa, podjęto w Kościele Kieleckim w dobie roku 1992 staranie, aby było to nadrzędnym celem wykładów ze wszystkich dyscyplin naukowych²⁹. Także uwadze w szeregu Kościołów partykularnych nie uchodzi przygotowanie do sakramentów chorych, niewidomych, głuchoniemych, kalekich i niedostosowanych społecznie, jak również dzieci i młodzieży upośledzonej. Jest to z reguły formacja indywidualna lub zespołowa pod kierunkiem specjalnych duszpasterzy oraz we współpracy z rodzicami

²⁶ Statuty archidiecezjalnego synodu poznańskiego, s. 115, 117–118, 121; Trzeci synod archidiecezji warszawskiej, s. 79; Pierwszy synod prowincji krakowskiej, s. 75–76, 78; Czwarty synod diecezji tarnowskiej, s. 76; Chrystus światłem, s. 54; Drugi synod diecezji lubelskiej, s. 55, 74, 177–178; Uchwały synodu archidiecezji w Lubaczowie, s. 32; Uchwały czterdziestego drugiego synodu płockiego, s. 14, 60, 114; Synod archidiecezji wrocławskiej, s. 200–201, 203, 230, 255.

²⁷ Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska o katechizacji w naszych czasach (Catechesi tradendae)* (16 X 1979), 23, w: *Adhortacje Ojca Świętego*, s. 21–22.

²⁸ Synod archidiecezji wrocławskiej, s. 234–235.

²⁹ Trzeci synod diecezji kieleckiej, s. 63.

i opiekunami. Powinna się ona odbywać w zakładach leczniczych na terenie parafii lub w domach rodzinnych. Sporadycznie w powyższych przypadkach proponuje się rekolekcje³⁰.

4. CELEBRACJA LITURGICZNA SAKRAMENTÓW I SAKRAMENTALIÓW

Celebracja liturgiczna sakramentów i sakramentaliów po II Soborze Watykańskim w pełni wymaga zagwarantowania uczestnikom jak zawsze w liturgii udziału świadomego, czynnego, owocnego, zewnętrznego, wewnętrznego, pełnego oraz dostosowanego do wieku, formacji itp.³¹ W życiu Kościoła partykularnego, szczególnego znaczenia nabiera dążenie, aby liturgię sakramentów i sakramentaliów charakteryzowało przeżycie wiary, skupienie oraz pełna wymowa i symbolika znaków liturgicznych. W wykonawstwie śpiewów zobowiązuje się do zachowywania zatwierdzonych melodii. Ogólna zasada pod adresem przewodniczących celebracji to: *Niczego nie opuszczać ani nie dodawać na własną rękę* (por. KL 22 § 3). W Kościele Włocławskim na miarę roku 1994, swoje znaczenie szczególnie zachowują ponadto komentarze podczas liturgii. Co do jej miejsca z reguły powinien być nim kościół parafialny. Podobnie dotyczy to zachowywania odpowiedniego czasu dla poszczególnych celebracji z wyróżnieniem niektórych dni lub okresów liturgicznych³². Także pod adresem duszpasterzy polecono w Kościele Częstochowskim w dobie

³⁰ Statuty archidiecezjalnego synodu poznańskiego, s. 73, 116, 181; Trzeci synod archidiecezji warszawskiej, s. 117–118; Statuty drugiego synodu gdańskiego, s. 116; Drugi synod archidiecezji gnieźnieńskiej, s. 61; Czwarty synod diecezji tarnowskiej, s. 77, 241, 243; Chrystus światłem, s. 83; Uchwały synodu archidiecezji w Lubaczowie, s. 32, 213, 215; Trzeci synod diecezji kieleckiej, s. 259.

³¹ K. Konecki, *Symbolika krzyża w odnowionej liturgii sakramentów*, „Ateneum Kapłańskie” 109 (1987), s. 68–78; P. Tarliński, R. Pośpiech, *Śpiewy w czasie przygotowania do przyjęcia sakramentów inicjacji chrześcijańskiej i podczas ich sprawowania*, w: *Sakramenty inicjacji*, s. 67–68; A. Lameri, *La vita e i tempi dell'uomo nella preghiera della Chiesa: il Benedizionale*, „Rivista Liturgica” 94 (2007), s. 123–124; L.-M. Chauvet, *Une relectura de Symbole et Sacrement*, „Questions liturgiques” 88 (2007), s. 119–120; M. Majewski, *Znaki i symbole w liturgii sakramentów świętych*, „Anamnesis” 16 (2010), nr 1, s. 76–77.

³² Statuty archidiecezjalnego synodu poznańskiego, s. 191; Trzeci synod archidiecezji warszawskiej, s. 117–118; Duszpasterski synod archidiecezji krakowskiej, s. 472 (t. 1); Czwarty synod diecezji tarnowskiej, s. 286; Chrystus światłem, s. 84; Pierwszy synod diecezji koszalińsko-kołobrzesckiej (9 XII 1989), Koszalin 1990, s. 69; Uchwały czterdziestego drugiego synodu plockiego, s. 60, 88; Drugi synod diecezji włocławskiej, s. 52.

roku 1986 i Kieleckim roku 1992, aby nieustannie korygowali oni swój sposób celebracji sakramentów i sakramentaliów (por. DP 4). Okazję ku temu stanowią kapłańskie rekolekcje, studium wprowadzeń teologiczno-duszpasterskich do ksiąg liturgicznych oraz życzliwe przyjmowanie uwag współbraci w kapłaństwie³³.

Co do struktury celebracji liturgicznej sakramentów i sakramentaliów, II Sobór Watykański dowartościował i przyznał szczególne znaczenie liturgii słowa Bożego³⁴. Na tej podstawie w Kościołach partykularnych, przyjęto zobowiązanie, aby czytanie słowa Bożego wraz homilią było stałą i obowiązkową praktyką w sakramentalnym duszpasterstwie zarówno podczas, jak i poza Mszą św. Przy tej okazji wskazano, że przygotowują one do przyjęcia łaski Bożej oraz ożywiają wiarę uczestników. Co do homilii, powinna ona wyjaśniać słowa i gesty podczas celebracji oraz ukazywać życie sakramentalne jako działanie paschalnej mocy Chrystusa. Jej znaczenie to także pomoc, by wierni dostrzegali różnicę pomiędzy liturgią a obrzędowością świecką. W związku z tym, uwrażliwia się również na formację alumnów w seminariach duchownych do samego doboru czytań oraz głoszenia tego typu homilii³⁵. Takie dążenia w Kościołach partykularnych mogą wskazywać na szczególny wpływ ducha Kościoła powszechnego w ukazywaniu jedności Liturgii słowa i eucharystycznej na rzecz przeżywania poprzez słuchanie i rozumienie słowa Bożego w sakramentach rzeczywistości wiary, szczytu tajemnicy paschalnej oraz dziękczynienia i owocnego udziału w tajemnicy zbawienia³⁶.

³³ *Chrystus światłem*, s. 84; *Trzeci synod diecezji kieleckiej*, s. 213–214.

³⁴ E. Nübold, *Die Schriftlesungen in den Feiern der Sakramente*, w: *Die Feier der Sakramente*, s. 112–113; J. Baumgartner, *Das Wort das in der Liturgiefeyer zum Sakrament wird*, w: *Freude am Gottesdienst. Aspekte ursprünglicher Liturgie*, red. J. Schreiner, Stuttgart 1983, s. 159–160; J. Chmiel, *Geneza i charakter homilii sakramentalnej*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 36 (1983), s. 24–25; W. Świerżawski, *Mystagogia sakramentalna. Uwagi na temat homilii*, w: *Sakramenty i sakramentalia*, s. 95–96.

³⁵ *Trzeci synod archidiecezji warszawskiej*, s. 116, 118; *Statuty drugiego synodu gdańskie-go*, s. 12, 39; *Wiara, modlitwa i życie*, s. 22; *Drugi synod archidiecezji gnieźnieńskiej*, s. 57, 121; *Czwarty synod diecezji tarnowskiej*, s. 72; *Chrystus światłem*, s. 49; *Drugi synod diecezji lubelskiej*, s. 16, 29, 80; *Pierwszy synod diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej*, s. 61; *Drugi polski synod plenarny*, s. 62; *Uchwały synodu archidiecezji w Lubaczowie*, s. 25; *Uchwały czterdziestego drugiego synodu plockiego*, s. 53; *Synod archidiecezji wrocławskiej*, s. 290, 334; *Trzeci synod diecezji kieleckiej*, s. 161–162; *Poznański synod archidiecezjalny*, s. 72; *Drugi synod diecezji wrocławskiej*, s. 10.

³⁶ Kongregacja Kultu Bożego, *Instrukcja „Eucharisticum mysterium”*, s. 162–163 (nr 10); też, *Trzecia instrukcja wykonawcza do Konstytucji o liturgii „Liturgicae instaurationes”* (5 IX 1970), nr 2b, w: *To czyńcie*, s. 195.

Szczegółowo kilku zasad w odniesieniu do celebracji liturgicznej dotyczy nadto szereg innych ustaleń w Kościołach partykularnych na temat sakramentów i sakramentaliów. Jest to pierwszeństwo liturgii z udziałem wspólnoty przed formami indywidualnymi, jak uwydatniono w Kościele Katowickim z perspektywy roku 1975 (por. KL 26-27). Ponadto w Kościele Warszawskim w realiach roku 1974, zajęto się odpowiednimi postawami zewnętrznymi podczas sakramentalnej celebracji. Obejmują one postawę siedzącą w czasie czytań z wyjątkiem Ewangelii, a stojącą podczas samego udzielania sakramentu lub modlitwy błogosławiącej w związku z sakramentaliami, a następnie na modlitwę *Ojciec nasz* oraz pozostałe modlitwy i błogosławieństwo końcowe³⁷. Problem braku pieśni o sakramentach przekazano wraz z rokiem 1991 pod rozważę ogółowi Kościołów partykularnych w Polsce³⁸. W porównaniu z tym, rzeczywiście jeden ze zbiorów śpiewów, prawie współczesny powyższemu podniesieniu problemu, w części zatytułowanej *Sakramenty święte* zawiera nie więcej niż pięć utworów, w tym *Przez chrztu świętego wielki dar*, *O stworzycielu Duchu przyjdź* i nieco nowsze kompozycje, głównie o chrzcie i małżeństwie³⁹.

Co do relacji bogactwa lokalnych zwyczajów oraz samej liturgii, zajęto stanowisko w Kościele Katowickim w dobie roku 1975 i Kieleckim roku 1992, że należy je umiejętnie dostosowywać do ducha liturgii. Są to cenne zwyczaje w głównej mierze rodzinne, nie tylko dawne, lecz i nowe. Przy czym w reformie liturgicznej jej zadanie upatruje się jako inspirację oraz poparcie dla dalszego rozwoju tych zwyczajów⁴⁰.

Dodatkowo troskę o wyposażenie kościołów dla celebracji sakramentów i sakramentaliów podjęto w Kościele Wrocławskim w realiach roku 1993 i bardzo szczegółowo przekazano omówienie naczynia do wody chrzcielnej, naczynia do olejów św. (*vasculum*) oraz bursy wiatykowej. Te detale dopełniono poleceniem, aby w kościołach znajdował się odrębny komplet stół do celebracji sakramentów i sakramentaliów, innych niż te, których używa się razem z ornatem czy kapą⁴¹.

³⁷ Trzeci synod archidiecezji warszawskiej, s. 107; *Wiara, modlitwa i życie*, s. 61; por. Drugi synod archidiecezji gnieźnieńskiej, s. 40; Drugi synod diecezji wrocławskiej, s. 51–52.

³⁸ Drugi polski synod plenarny, s. 323.

³⁹ *Śpiewnik liturgiczny*, Lublin 1991, s. 429–433.

⁴⁰ *Wiara, modlitwa i życie*, s. 61; Trzeci synod diecezji kieleckiej, s. 123.

⁴¹ Synod archidiecezji wrocławskiej, s. 386.

PODSUMOWANIE

W podsumowaniu można wskazać na specyfikę obecności sakramentów i sakramentaliów w życiu Kościoła partykularnego, szczególnie diecezji.

1. Sakramenty i sakramentalia pozostają szczególną rzeczywistością w swoim zainteresowaniu nimi przez prawo Kościoła, a w życiu Kościołów partykularnych przez synody. Podjęcie synodów przez piętnaście Kościołów partykularnych w latach 1967–1994 pozwala nakreślić rodzaj panoramy znaczenia sakramentów i sakramentaliów w życiu tychże Kościołów po II Soborze Watykańskim z perspektywą aż po czasy obecne. W latach 1967–1994 synody podjęto kolejno w Kościołach partykularnych: Włocławski, Poznański, Gdański, Warszawski, Katowicki, Krakowski, Gnieźnieński, Tarnowski, Częstochowski, Lubelski, Koszalińsko-Kołoński, Lubaczowski, Płocki, Kielecki, Wrocławski. Wśród tychże Kościołów partykularnych, Włocławski i Poznański podjęły po dwa synody, a na wgląd w życie Kościoła Krakowskiego oprócz archidiecezjalnego, pozwala także synod prowincjalny. Nadto synod plenarny dotyczył życia ogółu Kościołów partykularnych diecezji polskich.

2. Znaczenie sakramentów i sakramentaliów w życiu Kościoła partykularnego, uzmysławia poprzez dzieło synodów wspólnotę tegoż Kościoła z Kościołem powszechnym. Dąży się w Kościołach partykularnych do uświadomienia zarówno istoty samych sakramentów i sakramentaliów, jak i istoty przygotowania kandydatów oraz bezpośredniej celebracji. W życiu Kościołów partykularnych zastosowanie znajduje rozwinięcie szeregu pojęć. Ukazuje się odrodzenie przez chrzest, umocnienie przez bierzmowanie, posilanie Eucharystią, uwolnienie z ciemności, działanie paschalnej mocy Chrystusa, śmierć dla grzechu i zmartwychwstanie z Chrystusem, dar Ducha Świętego itp. Uwydatnia się przez sakramenty i sakramentalia udział w misji nauczycielskiej, kapłańskiej i pasterskiej Chrystusa oraz źródło w tychże sakramentach i sakramentaliach życia Kościoła. Wskazuje się na działanie sakramentów i sakramentaliów na fundamencie wiary oraz wpływ na jej wzrost i umacnianie. W zobowiązaniu do apostołstwa upatruje się włączenie się w posłannictwo Kościoła wobec świata. W przygotowaniu i samej celebracji uwydatnia się doświadczenie wiary.

3. Własnej inwencji, ale i realizmu w życiu Kościołów partykularnych wymaga sposób i forma uświadomienia istoty sakramentów i sakramentaliów, przygotowania kandydatów oraz celebracji. Poszukuje

się integracji katechezy z liturgią, głoszeniem słowa Bożego, mistagogią oraz pogłębiania życia sakramentalnego w małych grupach parafialnych. Przestrzega się przed niebezpieczeństwem nadmiaru intelektualizmu, formalizmu, rytualizmu czy przeceniania na zasadzie magii i zabobonu, ale zarazem doceniania jako sfery tradycji i rytu. Wskazuje się na znaczenie katechezy rodzinnej i praktyki przeżywania rocznic przyjmowania, zwłaszcza sakramentów. Bezpośrednio podejmowanie posług liturgicznych poleca się w odpowiedzi na zobowiązanie do apostołstwa. W samej celebracji uwydatnia się symbolikę sakramentów i sakramentaliów, komentarze, odpowiednie śpiewy. Duszpasterzy zachęca się do korygowania swojego sposobu celebracji. Poleca się dostosowywanie do liturgii miejscowych zwyczajów. Poszukuje się również sposobów na uświadomienie i przygotowanie do sakramentów i sakramentaliów osób chorych, także dzieci i młodzieży, niepełnosprawnych, zaniedbanych religijnie itp.

4. Można odnieść wrażenie, że w życiu Kościołów partykularnych za mało uwagi poświęca się pogłębieniu łaski sakramentalnej po przyjęciu sakramentów. Jednakże pogłębianie to może osiągać szczególną formę poprzez uczestnictwo wspólnoty parafialnej w przygotowaniu nowych kandydatów oraz w samej celebracji czy poprzez wiele form systematycznej katechezy dla dorosłych na temat sakramentów i katechumenatu sakramentalnego.

Streszczenie: Synod to szczególne wydarzenie, a zarazem świadectwo życia Kościoła partykularnego, zwłaszcza diecezji. W latach 1967–1994 synody podjęło piętnaście Kościołów partykularnych: Włocławek (dwa synody), Poznań (dwa synody), Gdańsk, Warszawa, Katowice, Kraków (synod archidiecezjalny i prowincjalny), Gniezno, Tarnów, Częstochowa, Lublin, Koszalin–Kołobrzeg, Lubaczów, Płock, Kielce, Wrocław. Ogółu Kościoła w Polsce dotyczył także synod plenarny.

Uwydatniono poprzez dzieło synodów świadomość i doświadczenie, że sakramenty i sakramentalia nawzajem dopełniają swoje oddziaływanie na etapy życia chrześcijanina w Kościele. W sakramentach wtajemniczenia chrześcijańskiego podkreślono uwolnienie z ciemności i odrodzenie poprzez chrzest dzięki zjednoczeniu ze śmiercią i zmartwychwstaniem Chrystusa oraz umocnienie przez bierzmowanie i wzrost przez Eucharystię. W centrum sakramentów ukazano Eucharystię. Sakrament pokuty i pojednania w dziele uzdrowienia uwydatniono obok namaszczenia chorych, a w sakramentach święceń i małżeństwa wskazano na misję i służbę wobec wspólnoty.

Znaczenie sakramentów i sakramentaliów w życiu Kościoła podkreślono poprzez osobowe spotkanie z Chrystusem, budowanie Kościoła, doświadczenie

wiary i zobowiązanie do apostołstwa. We wspólnocie Kościoła uwrażliwiono na posługę sakramentów i sakramentaliów wobec chorych, ubogich, zaniedbanych i niepełnosprawnych oraz na ich przygotowanie z reguły indywidualne lub zespołowe pod kierunkiem specjalnych duszpasterzy. We wspólnocie Kościoła ukazano także rolę rodziny oraz małych grup w przeżywaniu sakramentów i sakramentaliów poprzez rodzinną katechezę oraz praktykę rocznic przyjęcia sakramentów. Z troską wskazano na problem alkoholizmu i niewierności małżeńskiej w doświadczaniu łaski sakramentów i sakramentaliów.

W przygotowaniu do sakramentów i sakramentaliów uwydatniono cykle katechezy sakramentalnej na wzór katechumenatu, zarówno kandydatów, jak i ogółu wiernych oraz związek katechezy, liturgii i mistagogii.

W bezpośredniej celebracji liturgicznej sakramentów i sakramentaliów podkreślono pełnię wymowy znaków oraz wagę śpiewów, komentarzy, celebracji we wspólnocie, miejscowych zwyczajów, szat i sprzętów liturgicznych itp. W szczególności sporo uwagi poświęcono także znaczeniu Liturgii słowa wraz z homilią podczas bezpośredniej celebracji.

Słowa kluczowe: sakramenty; sakramentalia; Kościół partykularny; wtańmniczenie chrześcijańskie; znaki sakramentalne; szafarz sakramentów; Kościół domowy; katecheza sakramentalna; życie sakramentalne; apostołstwo; posłannictwo; formacja sakramentalna; mistagogia; katecheza dorosłych; katechumenat; duszpasterstwo sakramentalne; liturgia słowa Bożego.

Abstract. Sacraments and sacramentals in the local church. The local Synod is a special event in the local Church and the witness of her life. Fifteen dioceses held their Synods in the period 1967–1994: Włocławek (twice), Poznań (twice), Gdańsk, Warszawa, Katowice, Kraków (Diocesan Synod and Provincial), Gniezno, Tarnów, Częstochowa, Lublin, Koszalin-Kołobrzeg, Lubaczów, Płock, Kielce, Wrocław. It was also the Second Polish Plenary Synodal in this period. The synods documents showed complementarity of sacraments and sacramentals in the Christian life.

The sacraments of initiation make the release from the darkness and rebirth through baptism by uniting with the death and resurrection of Christ. The believer is strengthened by Confirmation and is growing by Eucharist. The Eucharist was shown in the center of the sacraments.

The Synods also discussed the sacraments of healing – the sacrament of reconciliation and the sacrament of the anointing of the sick. Documents indicated on a mission and service to the community in the sacrament of orders and the sacrament of matrimony.

The importance of the sacraments and sacramentals in the Church was emphasized by personal encounter with Christ, by the Church building and by the experience of faith and commitment to the apostolate. The Church must draw attention to the ministry of the sacraments and sacramentals to the sick, the poor, the neglected and the disabled. There is a need to prepare them individually or in

small groups led by the special pastors. The Synods pointed to the problem of alcoholism and infidelity in experiencing the grace of the sacraments and sacramentals.

The preparation for the sacraments and sacramentals both candidates and the faithful should be modeled on the catechumenate and its relationship with catechesis, liturgy and mystagogy. The important role is played by families and small groups: the family catechesis and celebration anniversary of the sacraments

The Synods drew attention to the importance of the liturgy of the word with the homily during the celebration. The important role in celebration of the sacraments and sacramentals play liturgical signs, chants, commentaries, liturgical vestments and other paraments, local practice, etc.

Keywords: sacraments; sacramentals; local Church; Christian initiation; sacramental signs, minister of the sacraments; domestic Church; sacramental catechesis; sacramental life; apostolate; mission; sacramental formation; mystagogy; adult catechesis; catechumenate; sacramental ministry; liturgy of the Word of God.

